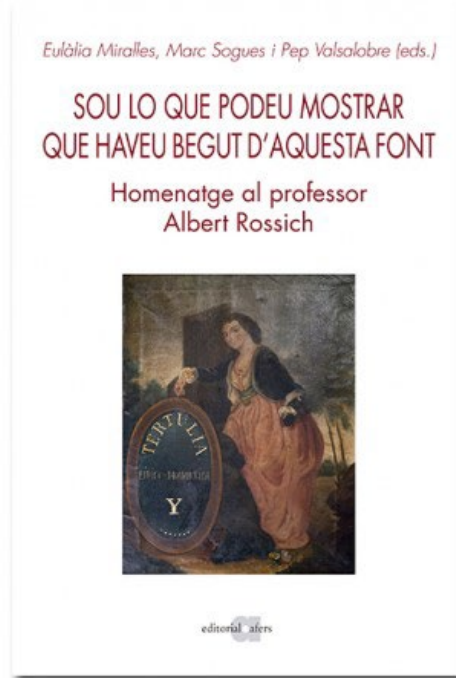

Eulàlia Miralles, Marc Sogues i Pep Valsalobre (eds.), *Sou lo que podeu mostrar que heveu begut d'aquesta font. Homenatge al professor Albert Rossich*. Afers, 2023, 608 pàgines.

Ressenyat per: Marta Casanovas i Beneyto (Universitat de València)

L'anàlisi de la literatura catalana que comprén el període denominat edat moderna ha sigut històricament menystinguda pels estudiosos, que s'han centrat més en l'estudi d'altres èpoques com l'edat mitjana, la Renaixença o el període contemporani. Tanmateix, resulta peremptori investigar els segles oblidats per entendre correctament l'evolució de la literatura catalana i el paper que hi juga el context històric, polític i cultural propi i extern.

Tot i que ja s'havia dit alguna cosa a favor de la literatura moderna, fou a finals de la dècada del 1970 que Albert Rossich es començà a interessar pel tema i s'hi capbussà, sempre caracteritzat per la curiositat i la capacitat de pensament crítica. Això no significa que s'haja limitat en les seues investigacions, ja que s'ha aproximat també a altres períodes de la història literària catalana i ha unit els conceptes de la literatura i la història amb altres de la música, l'art o la sociologia, entre altres, que han contribuït a una comprensió més àmplia de la literatura moderna. Les seues recerques han conduït a reflexions profundes i un impacte durador en les seues àrees d'expertesa, que han anat inspirant altres investigadors, els quals han anat estenent i desenvolupant els coneixements sobre la literatura de l'edat moderna. És per aquesta raó que el professor Rossich és mereixedor de reconeixement, i és aquest l'objectiu del volum que ressenyem a continuació: *Sou lo que podeu mostrar que heveu begut d'aquesta font. Homenatge al professor Albert Rossich*.

El volum es divideix en quatre parts diferenciades: un pròleg dedicat a l'homenatjat (p. 11-16), un conjunt de trenta-huit articles (p. 17-576), un apartat amb el títol "En clau personal" (p. 579-590) escrit per Josep M. Fonalleras i Pep Valsalobre sobre Rossich i la seua relació amb els investigadors i una impressionant llistat final amb la seua bibliografia completa (p. 591-608). Els articles, ordenats alfabèticament per autor, no posen el punt de mira només en l'edat moderna (tot i que aquests componen la meitat

dels escrits) sinó que també s'ocupen de tractar diferents aspectes dels segles XV, XIX i XX, i és per aquesta raó que seguirem l'ordre que defineix el pròleg a l'hora d'exposar el contingut dels textos; és a dir, no seguirem l'ordre alfabètic en què s'ordenen al llibre.

Així, començant amb l'edat moderna trobem August Bover amb «Sobre fra Josep Montserrat, autor del manuscrit 57 de la biblioteca de la universitat de Barcelona» (p. 47-50). Aquest manuscrit conté, entre altres, la traducció en castellà de la novel·la *Spill de la vida religiosa* o *Desitjós*, obra d'èxit traduïda a tretze llengües amb més de cent edicions. D'aquesta manera, Bover comenta alguns detalls d'aquest manuscrit i dels aspectes biogràfics que es coneixen del frare.

A banda d'obres cabdals com el *Desitjós*, però, també es tracten textos hagiogràfics d'origen medieval que tenen continuïtat en l'edat moderna. Marinela Garcia, al seu escrit «Sant Cugat en els primers textos literaris catalans des del segle XIV al XVI» (p. 169- 182), fa homenatge a una de les línies de treball de l'homenatjat Rossich, la recuperació de textos, tan necessària per conèixer més obres i autors i aconseguir una millor comprensió del context literari. Es tracta d'una passió de Sant Cugat, que en llatí ja havia tingut recorregut des del segle X i que en català s'inclou dins la *Legenda aurea* del segle XIV al XVI. Garcia, doncs, du a terme una edició de les dues versions que es conserven manuscrites i en fa una comparació amb la dels impresos.

Pel que fa a l'ambient i la cultura literària moderns, Arantxa Llàcer fa servir com a protagonista un espai i no algun autor o obra concrets, com mostra el títol «Col·leccionisme i bibliofília en entorns monàstics: la biblioteca de Sant Jeroni de la Murtra» (p. 245-256). Es tracta d'un monestir situat a Badalona fundat a principis del segle XV que, com narra Llàcer amb detall, va sofrir al llarg dels anys tota una sèrie de modificacions i canvis en el contingut de la biblioteca. L'autora destaca com el mossén Jaume Ramon Vila, que havia visitat de manera constant el Monestir, hi deixà el patrimoni una vegada mort i com la biblioteca sofrí algunes extraccions de volums, entre les quals hi ha l'acusació a Pere de Marca, que visità Murtra el segle XVII. Finalment, amb la desamortització de Mendizábal, el Monestir fou incendiat i assaltat, i només en quedaren alguns volums que guardà el pare Carles Casamada i que acabà venent.

Consecutivament es presenta Margarida de Cambout un personatge històric que mereix una gran atenció, com li l'assigna Eulàlia Miralles a «La construcció de la imatge de poder de Margarida de Cambout, comtessa d'Harcourt (amb un excurs gironí)» (p. 294-310). La comtessa era neboda de Richelieu i casada amb Enric de Lorena, comte d'Hamcourt, amb qui compartí bona part del protagonisme en la propaganda típica del context de la Guerra dels Segadors. S'hi feia, així, una descripció enaltidora física, de les virtuts i dels vincles que unien França i Catalunya. Miralles relata també l'entrada de la comtessa a les ciutats amb grans festes que en mostraven el poder, tot explicant els problemes que hi pogueren sorgir, com en el cas de no oferir cadires a les dames a Girona.

Enric Querol escriu sobre «Cenacles poètics barrocs a les Terres de l'Ebre, els Ports i el Maestrat» (p. 367-381), ja que, com indica ell mateix, l'estudi de la literatura no s'ha de mantindre dins d'uns certs límits territorials, lingüístics o de gèneres literaris. Així, divideix l'article en tres seccions en què fa referència als àmbits literaris de Tortosa, el Maestrat i Morella, tot incloent-hi els autors més destacats i les característiques de les seues obres.

D'altra banda, Verònica Zaragoza, que és l'encarregada de tancar el conjunt d'articles que construeixen l'obra d'homenatge a Rossich, escriu «Barcelona, escenari d'una festa política. Autores i xarxes de sociabilitat en un certamen poètic de 1656» (p. 561-576). Zaragoza comença destacant la importància de la festa barroca, tant pel seu ús

a l'hora de celebrar efemèrides religioses o polítiques com per l'espectacularitat de l'ambient, i més endavant se centra en un certamen poètic a Santa Maria del Mar el 1656. Entre els participants destaquen una gran xarxa vinculada a Felip IV i moltes dones, algunes religioses, però la majoria de l'elit catalana afí al poder reial. Amb la capitulació de Barcelona el 1652 es va obrir un període de renovació d'aliances amb la monarquia i un espai de mobilitat social, per la qual cosa la participació al certamen permetia un acostament al poder monàrquic per augmentar el prestigi propi o familiar.

Un altre dels articles és més centrat en la llengua, el que dedica Francesc Feliu a l'«Onomàstica macarrònica (Girona, segle XVII)» (p. 135-151). Para l'atenció, així, en un procés molt habitual durant segles, però que en aquest cas és concreta al segle XVII, a l'època moderna: «la llatinització dels noms catalans en la documentació que s'escriu preceptivament en llatí» (p. 135). Els diversos recursos utilitzats amb aquest fi eren l'adaptació, la traducció (que sovint podia causar errors amb els topònims dels quals no es coneixia el significat) i la reconstrucció (amb freqüència també amb errors a causa de les desviacions en l'especulació etimològica). A partir d'aquests, doncs, Feliu ofereix tota una sèrie de topònims gironins llatinitzats.

El segon capítol del volum, escrit per Josep Bargalló, és el primer de quatre sobre Francesc Vicent Garcia i va dedicat a «El combat de la dama que es pentina. Les capes d'un palimpsest» (p. 33-45). Es tracta, com no pot ser d'una altra manera, del famós sonet del rector de Vallfogona, un dels més coneguts de l'època i al mateix temps sobre el qual pesen més prejudicis. Malgrat que es destaca la importància formal del sonet i com aquesta es relaciona amb el contingut, sempre tenint en compte les diferències amb els models més comuns de la dama que es pentina com pot ser el canvi de color dels cabells de la dama, Bargalló va més lluny i detalla la transtextualitat del poema i compara l'hipotext i els nous hipertextos, obres de Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Josep Palau i Fabre, Gabriel Ferrater, Gerard Vergés, Martinabàs i Laia Noguera, autors dels segles XX i XXI.

A continuació, Francesc Massip escriu l'article «Recapitulant sobre la *Comèdia de santa Bàrbara*» (p. 267-281). Aquesta producció de Francesc Vicent Garcia del 1617 és la primera mostra del teatre barroc que segueix la *comedia nueva* i és, en part, apòcrifa. Se'n coneix un manuscrit amb menys modificacions respecte a l'original, però no està localitzat. L'argument central de l'obra versa el bé en oposició al mal mitjançant tres línies clares: la dramatització de la vida de santa Bàrbara, l'ús del context històric amb l'emperador Maximí el Traci i l'ús de diversos passatges comicoamorosos protagonitzats pels criats. Així doncs, i com declara Massip, la comèdia del rector de Vallfogona «respon al gust per la novetat artificiosa pròpia del teatre barroc» (p. 280).

Seguidament, Enric Prat i Pep Vila se centren en un intel·lectual rossellonés del segle XIX, Victor Aragon, en un escrit intítulat «Victor Aragon, introductor i traductor de F. Vicent Garcia» (p. 351-365). Els autors de l'article expliquen un escrit del 1880 d'Aragon, en què presenta Francesc Vicent Garcia i la seua obra i defensa l'ús de models castellans amb l'argument que els francesos també miren Castella a causa de la importància política i cultural del moment. Tot i que no se sap quin és l'origen de les mostres que fa servir, Aragon exposa que només pot traduir els deu poemes presentats per no poder-los fer justícia, de manera que mostra el respecte que mereix la seua obra.

Francesc Xavier Vall escriu finalment «“Diuen que és mort lo Interés”, sàtira utòpica de Francesc Vicent Garcia» (p. 498-506). Aquest poema, que s'ha intítulat «A les funeràries de l'Interés», narra què és tot allò que ocorre després de la mort de la personificació de l'interés; així, Vall du a terme un recorregut per tot el poema per aconseguir una descripció del contingut amb citacions que il·lustren el que exposa.

Declara que «satiritza mordaçment la societat (en particular, certs estaments), contraposant una visió desenganyada de la realitat a l'ideal utòpic» (p. 504).

Francesc Fontanella és un altre dels autors més famosos del període sobre el qual es redacten diversos capítols. Les *giletas* són algunes de les composicions més famoses del poeta barroc i, com a tal, han estat llargament estudiades. La sèrie de poemes, doncs, sabem que va dirigida a Maria Teresa Ham i és Maria Castaño qui, en el quart article del volum que ressenyem, tracta d'esbrinar mitjançant fonts documentals qui era realment aquesta destinatària. L'article porta per títol «Maria Teresa Ham: “la xifra de mos sospirs”» (p. 51-61) i presenta diverses candidates, entre les quals posa de relleu Maria Teresa Ham i Badaula, Maria Teresa Ham i Ayerbe, Maria Magdalena Ham i Badaula i Teresa Badaula i Vallespir. L'autora acaba amb un final agredolç, ja que les dones adoptaven el cognom del marit en casar-se i, per tant, resulta pràcticament impossible trobar bé el cognom original si Maria Teresa Ham era casada, bé el del marit si no ho era en el moment de la redacció; no només això, sinó que existeix la possibilitat que entrara en religió i que, per consegüent, s'haguera perdut el seu nom.

Jaume Coll segueix amb un dels poemes de Fontanella, com indica al títol del seu escrit «Taulas, arenes i ombres dissipades. Notes al sonet «Faro brillant, estela vencedora» de Francesc Fontanella» (p. 63-78). En aquest cas, ens parla dels dos motius relacionats amb la navegació i les tempestes marítimes que barreja el poeta al sonet esmentat al títol: la travessia d'amor i la vida com una tempesta, amb totes les dificultats que comporta cada un d'aquests fets. Coll segueix tot exposant com Fontanella segueix els models de Petrarca, Horaci i Góngora i com coincideix amb Francesc Vicent Garcia quan fa referència a dissipar les ombres. L'autor tanca comentant les coincidències de «Faro brillant, estela vencedora» amb altres poemes de Fontanella, de manera que evidencia que no es pot llegir el poeta sense tindre en compte la seua producció en conjunt.

A continuació, Marc Sogues escriu «A propòsit de les fonts (poc devotes) d'un romanç mongívol de Francesc Fontanella» (p. 467-484). El romanç a què fa referència el títol és «Oïu, senyores devotes», però Sogues comença contextualitzant què és el Cicle dels Àngels i en quin moment s'hi ha de situar el romanç (quan Fontanella s'assabenta que les monges tenen el frare com a amant) per poder passar a les fonts. La més òbvia és «Oïd, señoras taimadas», de Lasso de la Vega, a causa dels diversos paral·lelismes que hi ha tant en l'organització com en el contingut. Sogues assenyala també la possibilitat que «No volem oir mes penes», de Francesc Vicent Garcia, siga una altra font, tot i que «les evidències són tènues i podrien tractar-se de meres casualitats» (p. 473). Per acabar, cal dir que els diversos tòpics d'amors de monges que apareixen al poema, com poden ser la reixa, l'estruç o les accions deshonestes, així com la comparació amb el poema de Lasso de la Vega, es poden observar a la transcripció final del romanç.

L'últim capítol que té com a protagonista Francesc Fontanella l'escriu Pep Valsalobre, amb «“Vençuda la nit obscura”. Una aproximació a la lírica religiosa de Francesc Fontanella» (p. 507-526). Valsalobre cataloga un total de 101 poemes estructurats en 26 sèries i diferencia entre els de molta transmissió i els que en tingueren poca, que foren escrits al Rosselló, a partir del 1657. Formalment, hi ha diversos formats mètrics i moltes lletres per a cantar, i, pel que fa al contingut, Valsalobre organitza les temàtiques en quatre grups: celebrativa, devota, penitencial i meditativa.

El següent tema a què el volum dona veu és a autors poc coneguts dels segles XVII i XVIII. Així, Gaston Gilabert parla de «Fidelitat i transgressió en la reescriptura catalana de *Vida y muerte de san Cayetano*» (p. 203-214). La reescriptura d'aquesta obra teatral del 1655, que ara porta per títol *Comèdia famosa del gloriós sant Caietano*, fou escrita

pel mallorquí Albert Borguny i es tracta d'una versió lliure, com indica Gilabert. D'aquesta manera, Borguny realitza quatre canvis importants en relació als personatges: n'elimina tres d'històrics relacionats amb sant Gaietà, elimina dues dones que protagonitzen una escena còmica, canvia el nom a la criada de la protagonista Laura i crea un nou graciós, Tontillo. D'altra banda, crea una preqüela que ocupa ara el primer acte i part del segon; com a conseqüència, hi ha una reestructuració i eliminació de les escenes de l'hipotext. Finalment cal destacar que aquesta reescriptura estava dedicat a una ocasió quotidiana i a una destinatària que és «sa nina de casa» (v. 3507).

Vicent Josep Escartí estableix com a protagonista del seu escrit l'escriptor Josep Vicent Ortí, com descriu el títol «La poesia en català del valencià Josep Vicent Ortí i Major (1673-1748)» (p. 119-134). Provenent d'una nissaga d'escriptors, es tracta d'un poeta que, com altres literats del moment, dugué a terme una defensa de la llengua però que, alhora, escrigué bona part de la seua producció en castellà. Escartí ja avisa que l'inventari de l'obra del poeta, composta, entre altres, per *villancicos* i oratoris sacres, està lluny de ser acabat i que, per tant, tampoc ho està el seu estudi complet. Això no obstant, l'autor clou l'article amb un inventari de les obres en català en manuscrits poètics d'Ortí.

Mercè Gras escriu «“Lo capità Moradell, que à Marte ha robat lo cor y a Minerva la mollera”: notes per a un perfil literari de Vicenç Miquel Moradell Ropit (1584-1625)» (p. 233-243). Com assenyala l'autora, l'objectiu de l'article és «donar a conèixer la figura i l'obra del poeta i soldat» (p. 233), triat a causa dels punts de contacte amb les línies de treball de Rossich. Per aconseguir-ho, Gras ofereix informació sobre la família del poeta, així com referències a la seua activitat com a militar, que li acabà provocant la mort. Pel que fa a la seua activitat literària, destaca el fet que, per les disputes amb el seu pare, no rebé cap mena de suport parental en les seues publicacions. Conegut i esmentat pel rector de Vallfogona, participà en certàmens i escriví poesia en italià, llatí i castellà majoritàriament de temàtica amorosa i mitològica.

Tot seguit, trobem un escrit redactat per Josep Massot i que porta per títol «Entorn de la “Descripció de la muntanya i santuari de Montserrat” d'Agustí Eura» (p. 283-291). Es tracta d'un poema del segle XVIII que descriu Montserrat i la seua Mare de Déu, com indica el nom, i Massot en recull aquells aspectes més interessants. Així, trobem que Agustí Eura, el religiós autor de l'obra, sobretot hi parla de la fauna i la flora de la muntanya, de diversos fets històrics ocorreguts, d'al·lusions tant mitològiques com bíbliques i del tresor de Montserrat, com descriu Massot.

Fins ara, hem vist articles sobre l'edat moderna, però arribats en aquest punt, n'hi ha, com apuntàvem al principi d'aquest text, que estudien altres períodes. Dos d'aquests articles tracten precisament sobre la literatura medieval, el primer dels quals escriu Antoni Ferrando, «Llengua i context cultural en Ausiàs March» (p. 153-168). Ferrando diferencia dues etapes pel que fa a la llengua de poesia cortesana a València durant les primeres dècades del segle XV: la primera, que comprén fins a l'establiment de la cort d'Alfons el Magnànim a la ciutat, en què els poetes s'expressaven en un occità catalanitzant, i la segona, entre 1424 i 1431 en una cort amb presència castellana i italiana, en què s'anà imposant el català occitanitzant. No és d'estranyar, per tant, que March s'adaptara a aquest nou context i escrivira en català. De l'ús de la llengua del poeta, destaquen la revisió de la seua obra en la maduresa per eliminar trets occitanitzants i la creació d'un nou llenguatge poètic amb una actualització morfològica i modernització de lèxic.

Maria Toldrà, a «Un fals borgià amb una cobla d'Ausiàs Marc (o de Jaume Roig)» (p. 485-495), presenta l'existència d'un document fals sobre la genealogia dels Borja que els caracteritzaria com a d'origen reial. Toldrà descriu les característiques del

document, que inclou una «troba» de deu versos atribuïda a Ausiàs March o a Jaume Roig i aconseguix també identificar-ne l'autor, Roig de la Peña, i l'objectiu. Per acabar, mostra el document editat.

Finalment, la darrera època tractada al llibre és la contemporània. Tres dels capítols tracten traduccions, i el primer l'escriu Maria Rosa Serra, que fa referència a «Anton Francesc Puig i Gelabert, traductor, autor de la “Bilingüe obsequiosa consonància”» (p. 453-465). Puig fou traductor de tres obres jurídiques europees al castellà, però com a autor destaca la seua poesia, concretament la «Bilingüe consonància obsequiosa», escrita en 92 dècimes i amb un llenguatge florit, i que narra el naixement dels bessons de Carles IV i el final de la guerra amb Anglaterra. Pel que fa als aspectes més biogràfics, Serra es basa en un poema escrit per l'oncle de Puig, que transcriu a les pàgines finals.

L'article de Maria Paredes porta per títol «“Instruccions útils mesclades amb ficcions ingenioses”. Notes sobre la traducció de les *Faules* de Fedre d'Antoni Febrer i Cardona (1808)» (p. 325-337). Cal dir que Febrer defensava la lectura dels clàssics i l'ús de la traducció per a aprendre les llengües. No només això, sinó que també pretenia plasmar en les traduccions un model de llengua que defensava tant apte per a l'ambient culte com territorial. En aquest cas, per a traduir l'obra al menorquí feu servir com a base una edició francesa del 1722 i s'ajudà també d'un diccionari d'elaboració pròpia.

Per últim, cal dir que hi ha una traducció anònima adaptada al menorquí de *Les plaideurs* (1668), de Racine, que és el tema de què parla Josefina Salord a «La traducció menorquina setcentista de *Les plaideurs* de Racine» (p. 415-425). La traducció de l'obra teatral, datada a la segona meitat del segle XVIII, té com a característiques que canvia els alexandrins originals per la prosa, que amplia les acotacions, que realitza adaptacions al propi context cultural i que, de la mateixa manera, mostra una ambientació menorquina en diferents nivells.

Ja a la Renaixença valenciana, potser un dels personatges més coneguts és Constantí Llombart, un dels dos protagonistes de l'article de Rafael Roca, «L'amor (im)possible entre Constantí Llombart i Manuela Agnès Rausell (1883-1886)» (p. 401-413). A partir del 1883 Llombart dedica poemes amorosos a una Nelina, però no és fins el 1886 que es descobreix que Nelina és Manuela Agnès Rausell, ja que el poeta l'escollí com a reina de la festa quan guanyà la Flor Natural als Jocs Florals de València. Roca avisa que Rausell no ha estat massa estudiada, però que era poetessa, vídua i major que Llombart, per la qual cosa la relació no fou molt ben vista. Finalment, i després del desencant amorós, l'enllaç acabà: el pare de Rausell no l'aprovava i ella havia de cuidar de la mare i les aparences socials.

L'activitat literària, però, no es pot separar del context, i és per aquesta raó que Ramon Pinyol tracta «Verdaguer i Mistral, autors d'himnes carlins» (p. 339-350) al seu escrit. Dona importància sobretot a Verdaguer, que, a banda de ser autor de diversos poemes contra Isabel II, escriví un himne carlista en què destaca el canvi de la paraula «catalans» dels esborranys per «espanyols». Mistral fou un altre autor d'himnes carlistes, en aquest cas amb un poema en occità intítulat «A Dono Blanco», amb un protagonista que a Espanya no tingué massa ressò però que feia paleses les simpaties franceses per la causa carlina.

Gabriel Sansano dona importància a un període mal conegut per al teatre català en general, i per a la falta d'edició del profà, en concret: el tombant del segle XVIII i primera meitat del XIX. És el tema del seu article, «Un testimoni del teatre menestral del primer terç del segle XIX. L'entremés *Lo sabater del cop calent* (1829)» (p. 427-451). Sansano informa que el possible autor de l'entremés seria Pelegrí Ferrer i Buxó i que està constituït per sis personatges i dos espais on es desenvolupa la història: una

sabateria i una barberia. Després d'enumerar els criteris d'edició seguits, Sansano n'ofereix un la transcripció i edició.

Seguidament, tres autors dediquen els capítols a fenòmens culturals de la societat de masses. És el cas d'Albert Domènech, que duu a terme una exposició sobre algunes «Consideracions al voltant de la caricatura política en les capses de llumins i la seva difusió iconogràfica a l'Espanya del segle XIX» (p. 95-107). Mostra, doncs, el filumenisme i les seues característiques, com pot ser el fet que les temàtiques dels dibuixos mostrats podien ser amoroses, humorístiques, naturalístiques, etc.; és a dir, temàtiques no religioses. Amb la Revolució Gloriosa (1868) i una major llibertat de premsa, hi hagué una gran ús de fotografies i creació d'il·lustracions que consistien en caricatures de personatges centrals de l'època, com els Borbó, així com d'altres de caire propagandístic.

«Cultura mediàtica i canvi literari. Sobre la *Vida d'una dona*, de Mrs. Wood» (p. 109-118), de Josep M. Domingo, constitueix el huité escrit del volum. L'autoria d'aquest àlbum de litografies del segle XIX sembla ser obra de José Armet, Albert Llanas i el litògraf Gonçal Casas. L'àlbum consisteix en 48 làmines (la primera de les quals és la portada) que exposen la vida de la protagonista, Elvira, mitjançant dibuixos acompanyats de llegendes. Pel que fa a la part literària, trobem Elvira, filla d'un municipal a qui deshonra, que descobreix el món de l'espectacle a París i que es prostitueix quan torna a Barcelona, on mor. Com indica Domingo, aquest motiu contraposa la idealització de la dona amb la realitat de la prostitució que es vivia en el moment.

El següent article l'escriu Jean-Louis Guereña i porta per nom «Hacia una bibliografia escatològica. *Los perfumes de Barcelona* (c. 1840-1907)» (p. 215-232). L'autoria d'aquesta obra no està confirmada, tot i que segons Fontanella l'autor podria ser José Somoza i Muñoz. Guereña, però, posa l'atenció en les diverses publicacions de *Los perfumes de Barcelona* i en fa una classificació cronològica en què assenyala, entre altres, el lloc i any de publicació, els exemplars, la bibliografia, quin n'és el contingut i algunes anotacions a remarcar. Així doncs, Guereña aconsegueix un recorregut complet per la història d'aquesta obra escatològica.

August Rafanell torna al Rosselló amb un article que porta per títol «Una primícia en dos temps. La prosa rossellonesa, de Caseponce a Pons» (p. 383-400). Primerament comenta com Édouard Conte, el 1898, i Émile Pouvillon, el 1904, escriviren novel·les en francès, però amb alguns elements en català; amb la manca de literatura rossellonesa íntegrament en llengua catalana no és estrany, doncs, que el 1910 Josep Sebastià Pons demanara que s'escriviren més obres en català. Tres anys abans, el 1907, Esteve Caseponce havia escrit els *Contes Vallespirenchs*, completament en català i amb una tria localista de la llengua, fet que no deixà l'obra exempta de debat. Rafanell destaca que una vegada establert a Barcelona i els *Contes Vallespirenchs* es converteixen en *Rondalles* en unes noves edicions, Caseponce adopta les consignes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, i tot i que fa algunes anotacions, en molts casos no documenta els canvis. Dels retrucs que tingué l'obra de Caseponce, la més transcendental és el *Llibre de les set sivelles* de Pons (1956), també amb expressions i girs típics del rossellonés.

Joan Armangué, que enceta el recull de textos amb «Enric Granados, Apèl·les Mestres i les tertúlies de Carles Pellicer (1905-1916)» (p. 17-32), hi comenta el recorregut d'aquests tres artistes. Tanmateix, en compte d'anar un a un, Armangué caracteritza la influència i la relació de l'un amb els altres i a la inversa, de manera que aconseguim una visió transversal que ens ajuda a entendre millor els artistes sense separar-los del context. Destaca, com s'avança ja en llegir el títol, les tertúlies de

Pellicer i els temes que s'hi tractaren en aquest espai que compartí amb Granados, Mestres i altres intel·lectuals del moment.

Josep Murgades passa a posar l'èmfasi en l'ús d'un recurs lingüístic en la literatura, com descriu el títol «Les ocurrencies catafòriques en les lletres catalanes» (p. 311-324). Així doncs, ens proporciona informació sobre la catàfora en si i els diferents usos que se'n fa en acudits, endevinalles o literatura escatològica. Murgades, a continuació, escriu sobre l'ús que en fan tota una sèrie d'autors de la literatura culta, des de la medieval fins a la contemporània, des d'Anselm Turmeda fins a Xavier Aliaga.

Pel que fa a l'obra concreta d'autors, dos capítols es dediquen a Josep Carner. Narcís Garolera duu a cap un canvi de perspectiva a la seua aportació per al volum, anomenada «Vint-i-una canonades pel primer llibre de Josep Carner» (p. 183-201), respecte als altres articles presentats. Així, hi representa la primera crítica del primer llibre de poemes de Josep Carner (*Llibre dels poetes*), escrita per Andrés González-Blanco el 1904 i en què es destaca la ironia, la mètrica, com Carner parla de si per donar al lector una concepció del món exterior, etc.

Joan Ramon Veny-Mesquida, d'altra banda, escriu «Josep Carner: una poètica del reble?» (p. 527-540). Tot i que diversos intel·lectuals diferenciaven entre els conceptes de 'reble' i 'falca', ambdós es poden considerar com una solució a problemes en la poètica com la hipometria o la rima fàcil. El recurs ha sigut criticat com a vici o defecte, com una solució forçada, però es pot fer servir per dur la poesia més enllà, com és el cas de Josep Carner. Així, Veny-Mesquida parla de dos estadis, un primer amb mots que poden semblar simples i un segon en què tenen una certa funció, de manera que si el lector es queda en el primer estadi o arriba directament al segon, es perd l'abast complet del recurs.

Amb «La passió per l'art segons Damià Huguet» (p. 257-266) Joan Mas aconsegueix fer un retrat d'aquest poeta del segle XX i la seua obra i característiques. Algunes de les més destacables són el tipus de llenguatge utilitzat o les temàtiques. En el primer cas, cal dir que construïa un llenguatge literari propi i únic a partir de la llengua del carrer; en el segon, Mas diferencia entre el tema de l'autoretrat, Campos (i, més generalment Mallorca) i el Mediterrani. D'aquesta manera, presenta individus i col·lectius, emocions concretes i característiques pròpies o distribuïbles a indrets que s'estenen més enllà de Mallorca.

Jordi Cornellà-Detrell i el seu article «Transgressió i erotisme en la literatura del segle XX» (p. 79-94) posen de relleu la importància de la polèmica en la literatura, tot centrant-se en la sexualitat present en les lletres al segle XX. Diferencia, així, entre erotisme i pornografia: l'erotisme abraçaria una intenció artística i el llenguatge hi tindria una gran importància, i la pornografia seria més explícita i, com a resultat, es podria considerar que deshumanitza. Arran del noucentisme i el seu programa estètic i polític conservador, diversos escriptors com Carles Soldevila no dubtaren a trencar tabús i utilitzar la sexualitat per recuperar la importància perduda de la novel·la. D'aquesta manera, Cornellà-Detrell indica com es fa palés un contrast amb les forces de repressió i les diverses tensions no resoltes, fet que resulta en una literatura amb connotacions sacrílegues. L'autor acaba fent un repàs comparatiu amb les dècades de la postguerra espanyola.

Finalment, trobem Mariàngela Vilallonga, que escriu el penúltim escrit del volum, amb el títol «De les antologies als itineraris literaris: *Aplech, Garba, Antologia catalana*» (p. 541-559). El component central són, doncs, les antologies, i Vilallonga en fa una explicació de quatre concretes: *Aplech, Garba, Terra de gestes i de beutat. Girona* i *Antologia catalana*. Comenta quins autors en formen part (amb una llista completa distribuïda per antologia i any als annexos) i com es plasmen els objectius

d'ensenyar, d'unir la literatura amb la pàtria en totes les seues formes, llengua, territori i cultura en general.

Així les coses, aquest llibre, compost per 38 articles, suposa un homenatge encertadíssim al professor Albert Rossich, especialment pel que fa a la reivindicació de l'època gairebé més oblidada dins de la literatura catalana. L'aplec dels articles, de mà d'alguns dels investigadors més versats en aquesta època i temes, constitueix un recull ben interessant que ens permet aprofundir especialment en l'època moderna i en alguns dels seus autors més coneguts, sense oblidar també els estudis d'altres èpoques, que en cap moment suposen una nota discordant en el conjunt. A més a més, l'edició d'alguns documents que protagonitzen diversos dels articles en permet un fàcil accés i consulta. El volum és, doncs, una invitació a seguir investigant més a fons el ric llegat de la literatura catalana.